

Katalogizacija službenih publikacija : prednosti i nedostaci uporabe formalnih i korporativnih odrednica

Barbarić, Ana; Horvat, Aleksandra

Source / Izvornik: **Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 2006, 49, 1 - 13**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:651519>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-23**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

**KATALOGIZACIJA SLUŽBENIH PUBLIKACIJA
PREDNOSTI I NEDOSTACI UPORABE FORMALNIH
I KORPORATIVNIH ODREDNICA**

CATALOGUING OF OFFICIAL PUBLICATIONS
ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF USING THE FORM
AND CORPORATE HEADINGS

Ana Barbarić

Katedra za bibliotekarstvo, Odsjek za informacijske znanosti
Filozofski fakultet u Zagrebu
abarbari@ffzg.hr

Aleksandra Horvat

Katedra za bibliotekarstvo, Odsjek za informacijske znanosti
Filozofski fakultet u Zagrebu
ahorvat@ffzg.hr

UDK / UDC 087.7

025.3:087.7

Znanstvena bilješka / Scientific note

Primljeno / Received: 17. 1. 2006.

Sažetak

U radu će se prikazati prednosti i nedostaci uporabe formalnih, odnosno korporativnih odrednica u katalogizaciji službenih publikacija. Posebno se razmatra nazivlje, vezano uza službene publikacije, korišteno u *Pravilniku i priručniku za izradbu abecednih kataloga*, te se predlaže uvođenje novih izraza.

Ključne riječi: službene publikacije, formalne odrednice, korporativne odrednice, upravno-teritorijalna jedinica, katalogizacija

Summary

The paper describes the advantages and disadvantages of using the form vs. corporate headings in cataloguing of official publications. Terminology related to official publications and used in the *Code and Manual for the Compilation of Alphabetical Catalogues* is discussed, proposing also the introduction of new terms.

Keywords: official publications, form headings, corporate headings, administrative-territorial unit, cataloguing

O nazivlju

Drugo izdanje prvog dijela *Pravilnika i priručnika za izradbu abecednih kataloga* Eve Verona, objavljeno 1986. godine, u poglavlju II.9 navodi da se nazivom “službene publikacije”, kako se on upotrebljava u Pravilniku, obuhvaćaju publikacije koje izdaju organi političkoteritorijalnih jedinica, kao i publikacije koje sadrže službene akte političkoteritorijalnih jedinica, a izdaje ih neko trgovačko nakladničko poduzeće ili bilo koja druga pravna ili fizička osoba.¹ Danas se, međutim, u zakonodavstvu Republike Hrvatske više ne upotrebljavaju izrazi “političkoteritorijalne jedinice” i “organi političkoteritorijalnih jedinica”. U *Ustavu Republike Hrvatske*, na primjer, javljaju se izrazi “tijela državne vlasti”, “državna uprava” i “tijela državne uprave”, “jedinica lokalne uprave” i “tijela lokalne uprave”, “jedinica lokalne samouprave” i “tijela lokalne samouprave”.² U *Zakonu o sustavu državne uprave* govori se o tijelima, poslovima i ustrojstvu državne uprave pri čemu se koriste spomenuti izrazi iz Ustava.³ Već iz naslova nedavno usvojenoga *Zakona o pravu javnosti na pristup informacijama*, vidljiv je izostanak pridjeva “služben” uz imenicu “informacije”.⁴ To je vrlo vjerojatno učinjeno samo zato što i istovjetni zakoni drugih europskih zemalja ne specificiraju vrstu informacija, no možda i zato što se taj zakon ne odnosi samo na informacije koje nastaju radom službenih tijela, već i na informacije u njihovu posjedu, koje ne moraju uvijek biti službene. U navedenom se zakonu javlja izraz “tijela javne vlasti” i kaže se da taj izraz obuhvaća “državna tijela i tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave”.

Izraze “političkoteritorijalna jedinica” i “organi političkoteritorijalnih jedinica” u prerađbi Pravilnika trebalo bi, dakle, zamijeniti izrazima koji su primjereniji sadašnjemu hrvatskom zakonodavstvu. U *Statističkom ljetopisu Državnog zavoda za statistiku* javlja se izraz “upravno-teritorijalni ustroj” pa bi se u prerađbi Pravilnika moglo, na primjer, koristiti izraze “upravno-teritorijalna jedinica” i “tijela upravno-teritorijalnih jedinica”. Prvi je izraz primjeren jer obuhvaća županije, gradove, općine i naselja, a može se primijeniti i na državu.⁵

Može se postaviti i pitanje treba li osuvremeniti izraz “službena publikacija”. Danas se u stručnoj literaturi mogu pronaći mišljenja o njegovoj zastarjelosti. Tako Ž. Baršić-Schneider navodi da je primjerenije govoriti o državnim informa-

¹ Verona, Eva. *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga*. Dio I : Odrednice i redalice. 2. izmijenjeno izd. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1986. Str. 126.

² Ustav Republike Hrvatske : (pročišćeni tekst) [citirano: 2005-12-23]. // Narodne novine 41(2001). Dostupno na: <http://www.nn.hr/sluzbeni-list/sluzbeni/index.asp>

³ Zakon o sustavu državne uprave [citirano: 2005-12-23]. // Narodne novine 75(1993). Dostupno na: <http://www.nn.hr/sluzbeni-list/sluzbeni/index.asp>

⁴ Zakon o pravu javnosti na pristup informacijama [citirano: 2006-01-09]. // Narodne novine 172(2003). Dostupno na: <http://www.nn.hr/sluzbeni-list/sluzbeni/index.asp>

⁵ Upravno-teritorijalni ustroj = Administrative and territorial constitution [citirano: 2006-01-09]. // Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2003, 58. Dostupno na: <http://www.dzs.hr/ljetopis/2004/02-058-060-met.pdf>

cijskim izvorima, nego o službenim publikacijama.⁶ Čini se da je prikladnost ponuđenog izraza ipak upitna, jer država nije jedini stvaratelj informacijskih izvora, te izvore stvaraju i tijela lokalne uprave i samouprave. Isto tako, izraz “služben” ne čini nam se upitnim. *Zakon o autorskom i srodnim pravima*, na primjer, koristi taj izraz, ali u sintagmama “službeni tekst” i “službeno informiranje javnosti”;⁷ no ne javlja se izraz službena publikacija. Hrvatsko zakonodavstvo poznaje “službenu osobu” i “službenu tajnu”. Upitnijom se čini riječ “publikacija” jer je pitanje može li se, na primjer, o tekstu zakona objavljenom u elektroničkom obliku govoriti kao o službenoj publikaciji? U stručnoj se literaturi radovi u elektroničkom obliku danas često nazivaju sadržajima ili se, pak, govori o elektroničkim tekstovima, djelima, radovima itd. Stoga bi možda izraz “službeni tekst” bio prikladniji od dosadašnjeg izraza “službena publikacija”, tim prije što može obuhvatiti službene akte, ali i druge službene sadržaje.

Uza spomenuto poglavlje II.9 trebalo bi osuvremeniti i druge dijelove Pravilnika u kojima se govori o katalogizaciji službenih publikacija, poglavito poglavlje III.5 koje govori o izboru i obliku formalnih odrednica. Ovdje možemo istaknuti i to da su neke danas propisane formalne pododrednice također zastarjele. Tako na primjer, pododrednicu “budžet” treba zamijeniti pododrednicom “proračun”, a društvenih planova više nema. Također, potrebno je osuvremeniti i članove 157 i 158 poglavlja III.3 u kojima je riječ o političkoteritorijalnim jedinicama i o organima političkoteritorijalnih jedinica i njima podređenim tijelima.

Iako je zastarjelost nazivlja važećega u bivšem državopolitičkom sustavu možda najvidljivija, preradba dijelova Pravilnika koji se odnose na službene publikacije ne treba se zaustaviti samo na terminološkom osuvremenjivanju. Ključno je pitanje treba li preradba uključivati samo nadopunu pravilima koja bi propisivala oblikovanje naziva novih upravno-teritorijalnih jedinica u formalnim odrednicama i naziva za službene akte u formalnim pododrednicama, ili treba prići značajnijim promjenama utvrđivanja odrednice širenjem primjene koncepta korporativnog autorstva i na ovu vrstu publikacija. U kataložnoj praksi hrvatskih knjižnica se, što je i razumljivo, već izrađuju formalne odrednice za nove upravno-teritorijalne jedinice, njihove organe i njima podređena tijela. D. Blažević i M. Willer, među dopunama *Pravilnika i priručnika za izradbu abecednih kataloga* koje su se već duboko ukorijenile u praksi, navode i oblikovanje naziva novih, kako ih one nazivaju, administrativnih jedinica u formalnim odrednicama.⁸ No oblikovanje specifičnog naziva za odrednicu treba razlikovati od načelnoga postupka oblikovanja pojedinih vrsta odrednica propisanog odredbama Pravilnika.

⁶ Baršić-Schneider, Žaneta. Dostupnost službenih publikacija : prepreke i mogućnosti pristupa. // Slobodan pristup informacijama : 2. i 3. okrugli stol : zbornik radova / uredile Alemka Belan-Simić i Aleksandra Horvat. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 3.

⁷ Zakon o autorskom i srodnim pravima [citirano: 2006-04-13]. // Narodne novine 167(2003), čl. 6 i čl. 8. Dostupno na: <http://www.nn.hr/sluzbeni-list/sluzbeni/index.asp>

⁸ Blažević, Dorica; Mirna Willer. Katalogizacijska pravila na hrvaškem : stanje in možne smeri razvoja. // Organizacija znanja 9, 3(2004), 98.

Za buduću preradbu Pravidnika važno je hoće li se u hrvatskim knjižnicama pri oblikovanju odrednica za službene publikacije i dalje slijediti njegove sadašnje odredbe. Ako je tako, uvrštavanje naziva novih upravno-teritorijalnih jedinica među postojeće odrednice znači osuvremenjivanje i nadopunjavanje primjera koji čine priručnički dio pravilnika, ali ne i strukturalnu promjenu pravilnika. U ovom se radu, pak, žele prikazati prednosti i nedostaci uporabe formalnih odnosno korporativnih odrednica pri katalogizaciji službenih publikacija što bi moglo poslužiti kao osnova za moguću promjenu strukture Pravidnika.

Formalne odrednice

U djelu *Corporate headings: their use in library catalogues and national bibliographies* E. Verona ističe kako zbog same prirode službenih publikacija njihova katalogizacija predstavlja jedan od najsloženijih problema abecednog kataloga⁹ i navodi kako je dugogodišnja anglo-američka tradicija postupno utjecala na prihvaćanje koncepta "teritorijalne vlasti" kao autora vlastitih službenih publikacija u mnogim nacionalnim kataložnim pravilnicima, te nekim bibliografijama.¹⁰ Objavljivanje AACR1967 značilo je još dosljedniju primjenu toga koncepta u zemljama u kojima su u uporabi anglo-američka kataložna pravila u izvornom obliku ili u nekoj od prevedenih inačica. Ipak, bez obzira na isto ishodište, u nacionalnim kataložnim pravilnicima uočavamo razlike u tumačenju takvoga koncepta koje se očituju kroz neujednačenosti u izboru i oblikovanju odrednica službenih publikacija.

Prednosti i nedostaci uporabe formalnih odrednica

Ako želimo prikazati prednosti korištenja formalnih odrednica, svakako moramo krenuti od njihove praktične vrijednosti u primjeni jer s polazišta teorije abecednog kataloga, one su strani element i bolje pristaju predmetnom katalogu. Tako L. Jolley navodi da iako uporaba ne-autorskih odrednica (*non-author headings*) nije teorijski skladna (*not theoretically neat*), one primjerenije ispunjavaju temeljnu zadaću kataloga od svih ostalih predloženih rješenja.¹¹ Primjećujemo kako L. Jolley, pišući o katalogizaciji službenih publikacija, upotrebljava izraz "ne-autorska odrednica", što je posljedica burne rasprave koja se tih godina vodila oko pitanja mogu li se ili ne mogu formalne odrednice, kao specifična vrsta "hibridnih" odrednica, podvesti pod široko postavljen koncept korporativnog autorstva. E. Verona primjećuje kako je upravo AACR1967, koji s formalnim odrednicama postupka kao s posebnom vrstom korporativnih odrednica, pružio neodgovora-

⁹ Verona, Eva. *Corporate headings : their use in library catalogues and national bibliographies*. London : IFLA Committee on Cataloguing, 1975. Str. 31.

¹⁰ Isto.

¹¹ Jolley, Leonard J. *The principles of cataloguing*. London : Crosby Lockwood & Son, 1961. Str. 68.

rajuće rješenje koje je utjecalo na kataložnu praksu diljem svijeta.¹² No, bez obzira tretiraju li pojedina kataložna pravila formalne odrednice kao podvrstu korporativnih odrednica ili kao posebnu kategoriju odrednica, prednosti su njihove uporabe istovjetne. Tako A. D. Osborn smatra da su formalne odrednice korisna i praktična konvencija, dok B. E. Shachtman, naglašavajući kao temeljno polazište stav da je katalog prvenstveno namijenjen korisnicima, tvrdi kako je pitanje autorstva građe kojoj se dodjeljuju formalne odrednice složeno, te nevažno u odnosu na njen smještaj u katalogu.¹³ I sama su *Pariška načela* u odjeljku 9.5 propisala uporabu formalnih odrednica za ustave, zakone, ugovore i pojedina druga djela sličnih svojstava.¹⁴ Iako su prednosti formalnih odrednica možda bile očitije u katalogu na listićima gdje je okupljanje službenih publikacija pod nazivom upravno-teritorijalne jedinice na koju se odnose, te pod vrstom samoga službenog akta, korisnicima omogućavalo lakše pronalaženje s obzirom na česte generičke naslove takvih publikacija, ne možemo ni u strojno čitljivim katalozima zanemariti značenje onoga što *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga* naziva trećim zadatkom abecednoga kataloga. Riječ je o tome da: "Abecedni katalog mora dati pregled svih jedinica bibliotečne građe koje sadrže djela određenog autora, a nalaze se u biblioteci."¹⁵ Kako različiti strojno čitljivi katalozi nude različite mogućnosti jednostavnog i složenog pretraživanja, te ograničavanja pretraživanja, treba s izvjesnim oprezom izvoditi opće zaključke o važnosti korištenja formalnih odrednica pri pretraživanju u takvoj vrsti kataloga. Ipak, pretraživanje po ključnim riječima, bilo da je riječ o ključnim riječima iz cijeloga zapisa ili pojedinih njegovih dijelova, a najčešće se radi o skupini 1 bibliografskog opisa *Stvarni naslovi i podaci o odgovornosti*, u pravilu daje prevelik broj rezultata. Zbog toga je važnost uporabe formalnih odrednica pri pretraživanju strojno čitljivih kataloga i dalje neupitna. Problem je, možda, u tome što vrste i oblike formalnih odrednica poznaju knjižničari i poučeni korisnici koji imaju iskustvo pretraživanja zbirki, poglavito pravnih knjižnica. Većini korisnika one su strane. Vjerojatno se stoga formalne odrednice ne koriste u pretraživanju, posebice WebPAC-a, gdje korisnici, u pravilu, pretražuju katalog na nekom mjestu izvan knjižnice i bez pomoći knjižničnog osoblja, a mnoga su istraživanja pokazala da ih većina ne želi čitati nikakve upute za korištenje kataloga i pretraživanje.

¹² Verona, Eva. Corporate headings : their use in library catalogues and national bibliographies, str. 32.

¹³ Osborn, Andrew D. International aspects of code revision : the long-standing desire for standardization of cataloguing rules. // Institute on Cataloging Code Revision, Stanford University, July 9-12, 1958. Working papers. Stanford, 1958. Str. 6.; Shachtman, Bella E. Government publication. // Institute on Cataloging Code Revision, McGill University, June 13-17, 1960. Working papers. Chicago, 1960. Str. 5. Oba djela citirana prema: Verona, Eva. Corporate headings : their use in library catalogues and national bibliographies, str. 32.

¹⁴ International Conference on Cataloguing Principles, Paris, 9th-18th October 1961. Report. Reprint. London : IFLA International Office for UBC, 1981. Str. 94.

¹⁵ Verona, Eva. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Dio I : Odrednice i redalice, str. 13.

E. Verona ističe kako je S. Lubetzky bio glavni protivnik uporabe formalnih odrednica nazivajući ih neskladnim anakronizmom, te izmišljotinom katalogizatora neutemeljenom u zaokruženoj kataložnoj teoriji.¹⁶ Možda možemo ustvrditi da su njegovi stavovi, najzornije izneseni u članku *Non-author headings: a negative theory*,¹⁷ utjecali da su u AACR2R (kao uostalom i u AACR2) pravila za izbor i oblikovanje odrednica službenih publikacija u potpunosti integrirana u poglavlje 24 koje govori o korporativnim odrednicama. Dakako, za razliku od AACR1967, koji je, kao i naš Pravilnik, propisivao uporabu formalnih odrednica sastavljenih od odrednice i pododrednice, AACR2 više ne poznaje pojam korporativnog autora, već propisuje unos publikacije pod nazivom korporativnog tijela, a za određene službene publikacije i uporabu jedinstvenog naslova.¹⁸ Zbog toga se u današnjoj anglo-američkoj kataložnoj praksi uspjelo izbjeći neke od sljedećih nedostataka formalnih odrednica. Kao što smo već spominjali, uporaba formalne odrednice i pododrednice u neskladu je s teorijom abecednoga kataloga. Iako se njihovo korištenje propisuje Pravilnikom, E. Verona ih naziva strukturalno nepoželjnim oblicima stranim abecednom katalogu, čiju bi uporabu zbog toga trebalo izbjegavati.¹⁹ Verona navodi kako je i S. R. Ranganathan kritizirao formalne odrednice i pododrednice ističući da se pravila predmetne obrade ne bi smjela primjenjivati pri rješavanju autorstva službenih publikacija.²⁰ Možemo zaključiti da je mnogim značajnim teoretičarima katalogizacije, usprkos uporabnoj vrijednosti formalnih odrednica, smetala njihova neutemeljenost u teoriji abecednog kataloga koji, počivajući na konceptu autorstva, uz autore i naslove, ne bi trebao poznavati neku treću vrstu odrednica koje su nastale kao konvencija katalogizatora. Pri tome je jako važno istaknuti da su pododrednice, u kojima se navodi vrsta službenog akta, zapravo iskorak u predmetnu obradu. No, ne uzimajući u obzir teoriju abecednoga kataloga, formalnim se odrednicama može pronaći još nekoliko zamjerki. S obzirom na to da su one kataložna konvencija, razumljivo je da se pišu jezikom kojim se knjižnica služi pri katalogiziranju. To vjerojatno nije bilo problematično u vrijeme kataloga na listićima s obzirom na njihovu lokalnu uporabu, no danas, u vrijeme WebPAC-a, to vjerojatno smanjuje praktičnost njihova korištenja na međunarodnoj razini pogotovo u slučaju tzv. "malih" jezika kao što je hrvatski. Sljedeći nedostatak formalnih odrednica primjećujemo, na primjer, kod država čiji se zemljopisni (odnosno službeni) naziv nije izmijenio kroz duže

¹⁶ Isto, str. 33.

¹⁷ Lubetzky, Seymour. *Non-author headings : a negative theory.* // Seymour Lubetzky : writings on the classical art of cataloging / compiled and edited by Elaine Svenonius, Dorothy McGarry. Englewood, Colo. : Libraries Unlimited, 2001. Str. 162-172.

¹⁸ *Anglo-American cataloguing rules / prepared under the direction of the Joint Steering Committee for Revision of AACR, a committee of the American Library Association ... [et al.]. 2nd ed., 2002 revision.* Ottawa : Canadian Library Association [etc.], 2002. Čl. 24.1-24.27D.

¹⁹ Verona, Eva. *Corporate headings : their use in library catalogues and national bibliographies*, str. 33.

²⁰ Isto.

razdoblje. U tom slučaju svi novovjekovni zakoni dotične države imaju identičnu formalnu odrednicu što uvelike otežava pretraživanje po tom elementu. Pitanje je možemo li iz toga zaključiti da formalne odrednice, u slučaju upravno-teritorijalnih jedinica sa stabilnim nazivima, nisu pogodne za ispunjavanje prve zadaće abecednoga kataloga. Postavljanje toga pitanja danas nameću mogućnosti pretraživanja u strojno čitljivim katalozima. Takvi su katalozi omogućili još učinkovitije pretraživanje po glavnim stvarnim naslovima službenih akata, kao i njihovim priređivačima, dakle odrednicama sporednih kataložnih jedinica, te po još nekim dijelovima bibliografskog zapisa, što nas dovodi do potrebe preispitivanja primjerenosti formalnih odrednica abecednom katalogu.

Korporativne odrednice

Primjena korporativnih odrednica oduvijek je bila sporno pitanje. IFLA-ina Radna grupa za preradbu *Oblika i strukture korporativnih odrednica* (The Working Group on the Revision on FSCH: Form and Structure of Corporate Headings) u *Završnom izvještaju* iz studenoga 2000. zaključuje da se oblikovanje jedinstvenih odrednica za korporativna tijela nije ujednačilo na međunarodnoj razini.²¹ Veronin skup *Prijedloga* kroz koje se zauzima za ukidanje razlika proizišlih iz različitih kataložnih tradicija, također, nije do danas prihvaćen.²² Iz toga proizlazi upitnost ostvarenja “načela okupljanja” djela korporativnog tijela na međunarodnoj razini. Spomenuta Radna grupa smatra da se u budućnosti jedinstvene odrednice za korporativna tijela mogu i dalje koristiti na razini pojedinih zemalja. Pošto u svjetskim mjerilima primjena takvoga postupka nije učinkovita, članovi Radne grupe kroz kombinaciju uporabe modernih računalnih tehnika i interneta, predviđaju uvođenje nekoliko oblika jedinstvene odrednice, što će katalogizatorima i krajnjim korisnicima omogućiti dobivanje online pregleda svih relevantnih oblika naziva nekoga tijela, uz mogućnost odabira ili jedinstvene odrednice zemlje porijekla tijela, ili nekoga drugog oblika usvojena prema drugačijem kriteriju. Iako bi se o ovakvom zaključku moglo raspravljati, iz njega je vidljivo zašto je Radna grupa preporučila odustajanje od preradbe FSCH-a, te istaknula da se njihov izvještaj podnese na daljnju analizu Radnoj grupi za Funkcionalne zadatke i obrojčavanje zapisa preglednih kataložnih jedinica (Working Group on Functional Requirements and Numbering of Authority Records: FRANAR).

Ovaj kratak pregled novijih događanja vezanih uz IFLA-ine napore na poboljšavanju pristupa bibliografskim podacima putem korporativnih odrednica na

²¹ Strukture korporativnih odrednica : završni izvještaj : studeni 2000. / Radna grupa za preradbu Oblika i strukture korporativnih odrednica ; primjere priložili članovi Sekcije za katalogizaciju ; sastavio i uvod napisao Ton Heijlingers. [S. l.] : Međunarodni savez knjižničarskih društava i ustanova, Program za Univerzalnu bibliografsku kontrolu i međunarodni MARC, 2001. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 46, 3/4(2003), 144.

²² Verona, Eva. Corporate headings : their use in library catalogues and national bibliographies, str. 155-158.

međunarodnoj razini, može nam poslužiti kao uvod u prikaz prednosti i nedostataka uporabe korporativnih odrednica pri katalogizaciji službenih publikacija.

Prednosti i nedostaci uporabe korporativnih odrednica

Kao što smo već istaknuli u odlomku o formalnim odrednicama, korištenje korporativnih odrednica za katalogizaciju službenih publikacija omogućilo bi dokidanje "hibridne" odrednice koja u formalnu obradu uvodi predmetni kriterij. No uporaba korporativnih odrednica za katalogizaciju službenih publikacija tražila bi najprije redefiniranje korporativnog autorstva u hrvatskom Pravilniku. Kao što je poznato, koncept korporativnog autorstva u našem je Pravilniku znatno sužen. Da bi se neka publikacija unijela u katalog pod korporativnom odrednicom, mora se moći pripisati korporativnom autoru. Korporativno autorstvo, pak, zahtijeva ispunjenje dvaju uvjeta: da je naziv korporativnog tijela naveden na publikaciji te da se sadržaj publikacije odnosi isključivo na samo tijelo odnosno njegovo djelovanje. Posve je sigurno da se u skladu sa sadašnjim odredbama Pravilnika, službene publikacije ne mogu smatrati radom korporativnog autora, jer ne ispunjavaju drugi uvjet. Pri preradbi Pravilnika, moglo bi se, dakle, razmišljati o ukinuću koncepta korporativnog autora, kao što je to učinjeno u AACR2 još 1978. godine i predvidjeti unos pod nazivom korporativnog tijela navedenog na publikaciji i odgovornog za nju. Takva bi odluka, dakako, mogla uslijediti tek nakon detaljnog preispitivanja posljedica koje bi mogla imati za druge radove, u dosadašnjoj praksi smatrane radovima korporativnog autora.

Unos pod korporativnim tijelom odgovornim za publikaciju tražio bi utvrđivanje odgovornosti. Tijela javne vlasti mogla bi se smatrati odgovornim za službene publikacije koje izdaju. No to bi rješenje bilo prihvatljivo samo ako ne postoje nedoumice pri utvrđivanju tijela javne vlasti i/ili službenih publikacija. Sa same publikacije neće, naime, uvijek biti moguće utvrditi postoji li administrativna ili financijska, dakle službena veza između korporativnog tijela navedenog na publikaciji i vlasti, odnosno je li riječ o službenom tijelu. Američko iskustvo uporabe korporativnih odrednica pri katalogizaciji službenih publikacija govori o potrebi korištenja referentnih izvora poput *United States government organization manual* za usvajanje, te provjeravanje oblika odrednica.²³ U Hrvatskoj od 1995. u tiskanom obliku,²⁴ a od 2000. godine i u online izdanju,²⁵ izlazi HIDRA-in *Katalog službenih publikacija i baza podataka Republike Hrvatske*. Taj se katalog pri uvrštavanju publikacija oslanja na IFLA-inu definiciju koja službenu publikaciju

²³ Maxwell, Robert L.; Margaret F. Maxwell. *Maxwell's handbook for AACR2R : explaining and illustrating the Anglo-American cataloguing rules and the 1993 amendments*. Chicago ; London : American Library Association, 1997. Str. 456.

²⁴ *Katalog službenih publikacija i baza podataka Republike Hrvatske / HIDRA* [i. e. Hrvatska informacijsko-dokumentacijska referalna agencija]. 1(1995)- . Zagreb : HIDRA, 1995- .

²⁵ *Katalog službenih publikacija i baza podataka Republike Hrvatske. / HIDRA* [i. e. Hrvatska informacijsko-dokumentacijska referalna agencija]. 6(2000)- . Zagreb : HIDRA, 2000- . [citirano: 2005-05-24]. Dostupno na: <http://www.hidra.hr/arhiva/sdrh.htm>

identificira primjenom kriterija izdavača (tijelo mora biti službeno tijelo) i raspčavatelja (publikacija mora biti puštena u promet, tj. ne smije biti interni dokument izrađen za potrebe samoga tijela).²⁶ Godine 2004. donesen je i *Popis tijela javne vlasti*,²⁷ pa se može činiti da identifikacija službenih tijela više ne bi trebala biti problematična. Ipak, pri utvrđivanju službenih publikacija mogu se javiti problemi, a o tome se u nas već i pisalo. Ž. Baršić-Schneider u radu o dostupnosti službenih publikacija ističe da je pitanje intelektualne odgovornosti državnog tijela kao izdavača službene publikacije (informacije) izuzetno važno zbog autoriteta izdavača-države koja propisuje standarde djelovanja za svoje građane.²⁸ Autorica smatra da je “evidentno da ‘službeno’ tijelo ne može biti izdavač ‘neslužbenih’ izdanja.”²⁹ Po njenom mišljenju, službena publikacija je svaka publikacija kojoj je izdavač ili autor službeno tijelo, bez obzira na sadržaj. Kad se, međutim, među publikacijama koje je izdalo službeno tijelo nađu i primjeri “neslužbenih” publikacija, po autoričnim riječima “... ti bi slučajevi trebali ‘uzdrmati’ koncepciju izdavačke politike određenog državnog tijela, ali ne dovode u pitanje korporativno autorstvo službene publikacije”.³⁰ Pogledamo li, na primjer, u spomenuti *Popis tijela javne vlasti*, otkrit ćemo da su u njega uvrštene i sve ustanove i organizacije koje se financiraju iz državnog proračuna, pa se na popisu nalaze i sveučilišta, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Leksikografski zavod “Miroslav Krleža” i slične ustanove. To znači da bi, prihvatili se navedena promjena Pravilnika, i katalogizatori i korisnici morali prihvatiti odgovornost Leksikografskog zavoda “Miroslav Krleža”, na primjer, za Hrvatsku enciklopediju, i u katalog je unijeti i tražiti pod korporativnom odrednicom. To je znatna promjena prema našoj dosadašnjoj praksi i odluka koju svakako neće biti lako donijeti. Horvat et al. pokazali su, u nedavno objavljenom radu, da se među službenim publikacijama u HIDRA-inom *Katalogu službenih publikacija i baza podataka Republike Hrvatske* nalaze i priručnici za učenje jezika i svladavanje računalnih vještina.³¹ Uvrštavanje tih i sličnih publikacija u knjižnični katalog pod korporativnom odrednicom za odgovorno službeno tijelo moglo bi se i ograničiti, na primjer, za publikacije na kojima je navedeno ime fizičke osobe, autora; te bi publikacije mogle dobiti osobnu odrednicu. No time načinjemo drugo pitanje koje će preradba Pravilnika također morati riješiti, ali koje je izvan obuhvata ovoga rada: izbor između osobne i kor-

²⁶ Johansson, Eva. The definition of official publications. // IFLA journal 8, 4(1982), 393-395.

²⁷ Popis tijela javne vlasti [citirano: 2006-01-09]. // Narodne novine 146(2004), 152(2004). Dostupno na: <http://www.nn.hr/sluzbeni-list/sluzbeni/index.asp>

²⁸ Baršić-Schneider, Žaneta. Nav. dj., str. 3.

²⁹ Isto.

³⁰ Isto.

³¹ Horvat, Aleksandra; Tatjana Nebesny; Boris Badurina. Dostupnost službenih publikacija u narodnim knjižnicama u Hrvatskoj. // Slobodan pristup informacijama : 2. i 3. okrugli stol : zbornik radova / uredile Alemka Belan-Simić i Aleksandra Horvat. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 47.

porativne odrednice kad je djelo koje izdaje i za koje je odgovorno korporativno tijelo napisala, sastavila, izradila itd., fizička osoba.

Nedostatke uporabe korporativnih odrednica pri katalogizaciji službenih publikacija, ilustrirat ćemo i primjerom anglo-američke kataložne tradicije kroz kratak prikaz preradbi odgovarajućih pravila, počevši od *Pravila ALA-e* iz 1949. godine, pa do AACR2R. Spomenute preradbe poduzimalo se u svrhu rješavanja uočenih poteškoća pri primjeni pravila. *Pravila ALA-e* iz 1949. propisuju kako je teritorijalna vlast, sa svojim tijelima, uz pojedine specifične iznimke, autor publikacija za koje je odgovorna. Odrednicu službene publikacije tako tvori naziv administrativne jedinice teritorijalne vlasti, dok se naziv tijela vlasti bilježi u pododrednici.³² Takvo je pravilo u velikoj, te administrativno složenoj zemlji, kakva je SAD, katalogizatorima uzrokovalo dosta problema. Nazivi korporativnih tijela (za službena tijela SAD-a) trebali su se provjeravati u već spomenutom *United States government organization manual* ili u nekom drugom odgovarajućem referentnom izvoru, kako bi se pravilo moglo dosljedno primjenjivati. Težeći pojednostavljenju, opće pravilo za katalogizaciju službenih publikacija iz AACR1967 stavlja naglasak na funkciju tijela vlasti, te propisuje da se nazivi tijela zakonodavne, izvršne i sudske vlasti bilježe u pododrednicama, nakon odrednica s nazivima administrativnih jedinica teritorijalne vlasti. Nazivi ostalih tijela bilježe se direktno kao odrednice. Kako bi olakšali primjenu ovoga pravila, urednici su sva tijela vlasti, osim zakonodavnih, izvršnih i sudskih, podijelili u sedam kategorija koje su opisali i popratili primjerima.³³ No, u praksi se počelo odstupati od ovog pravila u slučaju tijela koja ne spadaju u spomenute tri kategorije, a čiji naziv započinje izrazom koji sugerira podređenost poput "administration", "bureau", "secretariat" i slično. Ne uzimajući u obzir funkciju, tijela s takvim nazivima bilježila su se u pododrednicama. Među katalogizatorima je vladalo mišljenje da su nova pravila još složenija, te da ih je teže dosljednije primjenjivati od onih iz 1949.³⁴

Važeća pravila iz AACR2R propisuju, u načelu, jednako postupanje s podređenim korporativnim tijelima, općenito (24.12-24.14), te s podređenim službenim tijelima (24.17-24.19).³⁵ Dakle, jednako kao i za ostala korporativna tijela, vrijedi pravilo da se službeno tijelo s karakterističnim nazivom (naziv koji neće biti ponovljen kao naziv nekoga drugog tijela), ako ne sadrži izraze koji upućuju na podređenost, bilježi direktno kao odrednica. Kao pomoć katalogizatorima,

³² ALA cataloguing rules for author and title entries / prepared by the Division of Cataloging and Classification of the American Library Association. 2nd ed. Chicago : American Library Association, 1949. Čl. 71-72.

³³ Anglo-American cataloguing rules / prepared by the American Library Association ... [et al.]. North American text. Chicago : American Library Association, 1967. Čl. 78.

³⁴ Maxwell, Robert, L.; Margaret F. Maxwell. Nav. dj., str. 456.

³⁵ Anglo-American cataloguing rules / prepared under the direction of the Joint Steering Committee for Revision of AACR, a committee of the American Library Association ... [et al.]. Čl. 24.12-24.14 i 24.17-24.19.

Kongresna knjižnica objavila je popis izraza koji upućuju na podređenost kod službenih tijela na engleskom, francuskom i španjolskom jeziku.³⁶ Možemo zaključiti kako uporaba korporativnih odrednica pri katalogizaciji službenih publikacija katalogizatorima stvara i poteškoće. One se mogu prevladati ako postoje odgovarajući, prvenstveno nacionalni, referentni izvori za provjeravanje naziva službenih tijela te ako kataložni pravilnici pri oblikovanju odrednica za službena tijela slijede opća pravila za oblikovanje odrednica korporativnih tijela.

Zaključak

Pitanju odrednica za službene publikacije ne prilazi se posvuda u svijetu jednako. Na to ne utječe toliko nakladnička tradicija i jezik neke zemlje, već različiti pristup problematici intelektualne odgovornosti službenog tijela. U ovom smo radu pokušali ukratko prikazati prednosti i nedostatke uporabe formalnih, odnosno korporativnih odrednica pri katalogizaciji službenih publikacija. Iako sa sigurnošću ne možemo tvrditi kako su prednosti bilo kojeg od ova dva načelna pristupa tolike da uvelike nadmašuju nedostatke, držimo da je sadašnje razdoblje koje prethodi preradbi *Pravilnika i priručnika za izradbu abecednih kataloga* Eve Verona pravi trenutak za preispitivanje toga dijela hrvatske kataložne teorije i prakse. Pri tome svakako treba uzeti u obzir promjenu nositelja podataka u katalogima, odnosno zamjenu kataloga na listićima OPAC-om, te WebPAC-om. Poboljšane mogućnosti pretraživanja u strojno čitljivim katalogima, u slučaju korištenja korporativnih odrednica kao odrednica službenih publikacija, mogu olakšati pristup bibliografskim zapisima, dok okupljajuća uloga formalne odrednice, u takvom katalogu, možda ima manju uporabnu vrijednost. No, tu dvojbu hrvatska knjižničarska zajednica tek treba razriješiti. Ovaj rad, u tom smislu, predstavlja jedno od mogućih polazišta za buduću raspravu.

LITERATURA

ALA cataloguing rules for author and title entries / prepared by the Division of Cataloging and Classification of the American Library Association. 2nd ed. Chicago : American Library Association, 1949.

Anglo-American cataloguing rules / prepared by the American Library Association ... [et al.]. North American text. Chicago : American Library Association, 1967.

Anglo-American cataloguing rules / prepared under the direction of the Joint Steering Committee for Revision of AACR, a committee of the American Library Association ... [et al.]. 2nd ed., 2002 revision. Ottawa : Canadian Library Association [etc.], 2002.

³⁶ Library of Congress Rule Interpretations 24.18., Type 2(November 1995) [citirano: 2005-06-03]. Dostupno na: <http://www.loc.gov/catdir/pcc/naco/trainers/lcri24.pdf>

Baršić-Schneider, Žaneta. Dostupnost službenih publikacija : prepreke i mogućnosti pristupa. // Slobodan pristup informacijama : 2. i 3. okrugli stol : zbornik radova / uredile Alemka Belan-Simić i Aleksandra Horvat. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 1-10.

Blažević, Dorica; Mirna Willer. Katalogizacijska pravila na hrvaškem : stanje in možne smeri razvoja. // Organizacija znanja 9, 3(2004), 97-99.

Horvat, Aleksandra; Tatjana Nebesny; Boris Badurina. Dostupnost službenih publikacija u narodnim knjižnicama u Hrvatskoj. // Slobodan pristup informacijama : 2. i 3. okrugli stol : zbornik radova / uredile Alemka Belan-Simić i Aleksandra Horvat. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 46-53.

International Conference on Cataloguing Principles, Paris, 9th-18th October 1961. Report. Reprint. London : IFLA International Office for UBC, 1981.

Johansson, Eva. The definition of official publications. // IFLA journal 8, 4(1982), 393-395.

Jolley, Leonard J. The principles of cataloguing. London : Crosby Lockwood & Son, 1961.

Katalog službenih publikacija i baza podataka Republike Hrvatske / HIDRA [i. e. Hrvatska informacijsko-dokumentacijska referalna agencija]. 1(1995)- . Zagreb : HIDRA, 1995- .

Katalog službenih publikacija i baza podataka Republike Hrvatske / HIDRA [i. e. Hrvatska informacijsko-dokumentacijska referalna agencija]. 6(2000)- . Zagreb : HIDRA, 2000- . [citirano: 2005-05-24]. Dostupno na: <http://www.hidra.hr/arhiva/sdrh.htm>

Library of Congress Rule Interpretations 24.18., Type 2(November 1995) [citirano: 2005-06-03]. Dostupno na: <http://www.loc.gov/catdir/pcc/naco/trainers/lcri24.pdf>

Lubetzky, Seymour. Non-author headings : a negative theory. // Seymour Lubetzky : writings on the classical art of cataloging / compiled and edited by Elaine Svenonius, Dorothy McGarry. Englewood, Colo. : Libraries Unlimited, 2001. Str. 162-172.

Maxwell, Robert L.; Margaret F. Maxwell. Maxwell's handbook for AACR2R : explaining and illustrating the Anglo-American cataloguing rules and the 1993 amendments. Chicago ; London : American Library Association, 1997.

Osborn, Andrew D. International aspects of code revision : the long-standing desire for standardization of cataloguing rules. // Institute on Cataloging Code Revision, Stanford University, July 9-12, 1958. Working papers. Stanford, 1958. Citirano prema: Verona, Eva. Corporate headings : their use in library catalogues and national bibliographies. London : IFLA Committee on Cataloguing, 1975.

Popis tijela javne vlasti [citirano: 2006-01-09]. // Narodne novine 146(2004), 152(2004). Dostupno na: <http://www.nn.hr/sluzbeni-list/sluzbeni/index.asp>

Shachtman, Bella E. Government publication. // Institute on Cataloging Code Revision, McGill University, June 13-17, 1960. Working papers. Chicago, 1960. Citirano prema: Verona, Eva. Corporate headings : their use in library catalogues and national bibliographies. London : IFLA Committee on Cataloguing, 1975.

Strukture korporativnih odrednica : završni izvještaj : studeni 2000. / Radna grupa za pre-radbu Oblika i strukture korporativnih odrednica ; primjere priložili članovi Sekcije za katalogizaciju ; sastavio i uvod napisao Ton Heijlingers. [S. l.] : Međunarodni savez knjižničarskih društava i ustanova, Program za Univerzalnu bibliografsku kontrolu i međunarodni MARC, 2001. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 46, 3/4(2003), 127-185.

Upravno-teritorijalni ustroj = Administrative and territorial constitution [citirano: 2006-01-09]. // Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2003, 58. Dostupno na: <http://www.dzs.hr/ljetopis/2004/02-058-060-met.pdf>

Ustav Republike Hrvatske : (pročišćeni tekst) [citirano: 2005-12-23]. // Narodne novine 41(2001). Dostupno na: <http://www.nn.hr/sluzbeni-list/sluzbeni/index.asp>

Verona, Eva. Corporate headings : their use in library catalogues and national bibliographies. London : IFLA Committee on Cataloguing, 1975.

Verona, Eva. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Dio I : Odrednice i redalice. 2. izmijenjeno izd. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1986.

Zakon o autorskom i srodnim pravima [citirano: 2006-04-13]. // Narodne novine 167(2003). Dostupno na: <http://www.nn.hr/sluzbeni-list/sluzbeni/index.asp>

Zakon o pravu javnosti na pristup informacijama [citirano: 2006-01-09]. // Narodne novine 172(2003). Dostupno na: <http://www.nn.hr/sluzbeni-list/sluzbeni/index.asp>

Zakon o sustavu državne uprave [citirano: 2005-12-23]. // Narodne novine 75(1993). Dostupno na: <http://www.nn.hr/sluzbeni-list/sluzbeni/index.asp>